

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

27.05.2004 TARİH VE 5179 SAYILI GIDALARIN ÜRETİMİ, TÜKETİMİ VE
DENETLENMESİNE DAİR KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMENİN İRDELENMESİ

Müge AŞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
GIDA MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

BURSA 2006

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

27.05.2004 TARİH VE 5179 SAYILI GIDALARIN ÜRETİMİ, TÜKETİMİ VE
DENETLENMESİNE DAİR KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMENİN İRDELENMESİ

Müge AŞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
GIDA MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

BURSA 2006

Bu Tez tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Fikri BAŞOĞLU
(Danışman)

Prof. Dr. Utku ÇOPUR

Prof. Dr. Bahattin ÇETİN

ÖZET

Bu çalışmamızda 5179 sayılı Kanun'u irdeleyerek gıda sektörü ve gıda sektörü açısından meydana gelen değişiklikler ve yenilikler belirlenerek, kanunun uygulamadaki etkinliğinin nasıl ve ne şekilde olacağı çeşitli görüşler alınarak belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu çerçeve kapsamında gıda sanayi tanımı ile başlanarak Türkiye'deki gıda sanayi durumu belirlenmiştir. Gıda mevzuatının tanımı yapılarak gerekliliği belirtilmiş, tarihçesi verilerek geçmişten günümüze kadarki gelişimi incelenmiştir. Gıda hizmetlerindeki idari yapılanma ve bu kurumlarla gıda işlerinin ilişkileri açıklanmıştır. 560 sayılı KHK'nin yayınlanması ile meydana gelen gelişmeler, KHK'nin genel yapısı, eksiklikleri belirtilmiştir. 5179 sayılı Kanun'un yayımlanması ile yaşanan gelişmeler, kanun içeriği irdelenerek verilmiş görüşler doğrultusunda değerlendirilmiştir. Kanun kapsamında yönetmelikler incelenmiştir.

5179 sayılı Kanun'un getirdikleri, yaşanan ve karşılaşılan problemler incelenmiş ve bunlarla ilgili çözüm önerileri sunulmuştur.

ABSTARACT

In this study alterations and improvements about food sector were determined by examining the food law no.5179, effectiveness of the law on the law on the application was determined by taking some opinions.

Food industry conditions were determined by starting the definition of the food industry. Importance of the eood regulations was defined by making definition ofit, improvements of it were examined by giving its history. Administarive constitutions of the food employements relation of this foundations with food works were explained. General structure of law on adoption of the amended decree having the force of law no. 560, its deficiencies and resulting improvements after being emitted were specified. Improvements happening after emitting of the law no. 5179 were examined by opinions obtained from examining the contact of the law. Regulations scope of the law, were examined.

Advantages and problems about the law no. 5179 were examined and proposals about solutions were offered.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
1. GİRİŞ.....	1
2. GIDA HİZMETLERİNDEKİ İDARİ YAPILANMA.....	3
2.1. Türk Standartları Enstitüsü.....	3
2.2. Dış Ticaret Müsteşarlığı.....	4
2.3. Sağlık Bakanlığı.....	4
2.3.1. Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü.....	4
2.4. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı	5
2.4.1. Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü.....	6
3. TÜRK GIDA MEVZUATI TARİHÇESİ.....	7
4. 560 SAYILI GIDALARIN ÜRETİMİ, TÜKETİMİ VE DENETLENMESİNE DAİR KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME.....	9
5. 5179 SAYILI GIDALARIN ÜRETİMİ, TÜKETİMİ VE DENETLENMESİNE DAİR KANUN HÜKMÜNDE KARANAMENİN DEĞİŞTİRİLEREK KABULU HAKKINDA KANUN.....	10
6. 5179 SAYILI KANUNUN GETİRDİKLERİ.....	19
7. YAYIMLANAN YÖNETMELİKLER.....	21
7.1. Ulusal Gıda Kodeksi Komisyonu Yönetmeliği.....	21

7.2. Gıda ve Gıda İle Temas Eden Madde Ve Malzemeleri Üreten İşyerlerinin Çalışma İzni Ve Gıda Sicili Ve Üretim İzni İşlemleri İle Sorumlu Yönetici İstihdamı Hakkında Yönetmelik.....	22
7.3. Gıda ve Gıda İle Temasta Bulunan Madde ve Malzemelerin Piyasa Gözetimi, Kontrolü ve Denetimi İle İlgili İşyeri Sorumluluklarına Dair Yönetmelik.....	23
7.3.1. İşyerinin Taşınması Gereken Özellikler.....	24
7.3.2. İşyerlerinin Kontrol ve Denetimi Faaliyetleri.....	25
8. 5179 SAYILI KHK'DEKİ GIDA MEVZUATINDAKİ MEVCUT DURUM ve KARŞILAŞILAN PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	26
9. KAYNAKÇA.....	31
10. TEŞEKKÜR.....	33
11. ÖZGEÇMİŞ.....	34

1.GİRİŞ

İnsanın varlığını sürdürebilmesi, ekonomik ve sosyal faaliyetlerde bulunabilmesi için gerekli olan temel ihtiyaçlarının başında gıda gelir. Gıda maddeleri tütün ve sadece ilaç olarak kullanılanlar hariç olmak üzere insanlar tarafından yenilen ve içilen ham, yarı ve tam işlenmiş her türlü madde olarak tanımlanmaktadır (Korkut 2004).

Tarımsal faaliyetler sonucu ortaya çıkan ürünleri işleyerek değerlendiren gıda sanayi; hammaddesini tarımdan alan, tarımsal hammaddeye çeşitli hazırlama, işleme, muhafaza ve ambalajlama teknikleri uygulayarak daha dayanıklı ve tüketime hazır duruma getiren bir sanayi koludur. Sektörün imalat sanayi içindeki payı %20 civarındadır. Bunun dışında imalat sanayi istihdamının %15'i, katma değerinin ise %13'ü gıda sanayi tarafından karşılanmaktadır.

Türkiye'de gıda sanayi, ham maddeden pazarlamaya kadar birçok soruna çözüm bekleyen bir yapıdadır. Bir tarafta en gelişmiş teknolojileri kullanan entegre tesisler üretim yaparken, diğer taraftan küçük ölçekli aile işletmeleri şeklinde üretim yapan işyerleri de ağırlıklı olarak faaliyet göstermektedir.

Gıda sanayi kayıtlarına göre; gıda sanayinin yaklaşık %12'si hayvansal ürünleri üreten tesislerden ve %88'i ise bitkisel ve diğer ürünleri üreten tesislerden oluşmaktadır (Avrupa Birliği ülkelerinin büyük bir kısmında bu oranlar tam tersi durumdadır.). Görüldüğü üzere, ülkemiz gıda sanayi çok geniş bir ürün ve üretim yelpazesinden oluşmaktadır (Gümüş 2006).

Diğer üretim dallarında olduğu gibi gıda üretiminde toplam kalite ve güvenli gıda üretimi en önemli unsurlardır. Bu hususların sağlanması ise ülke şartlarına adapte edilmiş uluslararası normlara uygun yaptırımcı ve uygulanabilir bir mevzuatın varlığı ile mümkündür.

Gıda mevzuatı; tüketiciyi korumak, gıda sektöründeki haksız rekabeti önlemek için uygulanan kanun, yönetmelik ve tebliğler bütünü olarak tanımlanabilir. Kanunların uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemek amacı ile bazen tüzüklerden de yararlanılabilmektedir.

Gıda mevzuatı, gıda maddelerinin üretildiği ve satışa sunulduğu yerlerin asgari teknik ve hijyenik şartlarının, üretilen gıdaların ise bileşim ve niteliklerinin belirlendiği

hukuk manzumesi olarak da tanımlanabilir. Bu hukuk kurallarının üreten ve satanların uyması gereken kurallar ile bunlara aykırı durumlarda uygulanması gereken cezai yaptırımların yanında hangi kurumları uygulayıcı birimler olduğunu da belirlemesi gerekir.

Eskiden gıdaların üretildiği bölgede tüketiliyor, satılıyor veya değiş tokuş yani mal mukabili şeklinde ticaretinin yapılıyor olması geniş bir gıda mevzuatını gerektirmiyordu. Ancak günümüzde gıdaların üretimi, tüketimi ve pazarlama şeklindeki yeni açılımlar giderek artan seri üretim, otomasyona geçiş, formülasyon değişiklikleri, yeni ambalajlama yöntemleri ve pazarlama, tanıtım, reklam ve tüketici eğilimindeki değişiklikler çok daha geniş ve sistemi çok daha iyi kontrol eden bir gıda mevzuatı ve kontrol sistemini zorunlu kılmıştır.

Gıda kaynaklı hastalıkların son dönemlerde artması ve gıda güvenliğinin öneminin gerek ulusal gerek uluslararası ticarete önem kazanması, gıda kaynaklı olası bir olumsuzluğun birçok yerdeki insan gruplarını etkilemesi nedeni ile gıda mevzuatı ve gıda kontrol sistemi ile gıda güvenliği yaklaşımlarında büyük değişiklikler olmuştur.

Bu itibarla böyle bir mevzuat yurtiçi gıda kontrol hizmetlerini ithalat ve ihracat denetimlerinin etkin bir şekilde yürütülmesine olanak kılarak gıda güvenliği ve tüketici sağlığının korunmasını sağlamalıdır. Aynı zamanda uluslararası ticaret anlaşmalarının ve mevzuatlarının belirlediği normlarla ve standartlarla uygunluk sağlayarak ithalat ve ihracatımızda problemlere neden olmamalıdır (Korkut 2004).

Dünyanın her yerinde gıda mevzuatı hazırlanmasında yetkili otorite olarak devlet kabul edilmiştir. Ancak pratikte işleyen, uygulanabilen ve herkes tarafından kabul gören bir gıda mevzuatının hazırlanabilmesi için özel kurum ve kuruluşlar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve tüketici örgütlerinin de aktif katılımları gereklidir (Kayahan ve ark. 2005).

Bu çalışmada 5179 sayılı Kanun'un hazırlanmasına kadar geçen aşamaların incelenerek 5179 sayılı Kanun içeriğinin irdelenmesi, gıda sektörü ve tüketici açısından görülmeyen noktalarına ve sıkıntılara değinilerek bilimsel bir platforma taşınarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

2. GIDA HİZMETLERİNDEKİ İDARİ YAPILANMA

Ülkemizde gıda konularında yapılan uygulamalar içeriklerine ve konularına göre devlete bağlı çeşitli kurum ve kuruluşlarınca idare edilmektedir. Bu kurum ve kuruluşlar şunlardır;

2.1. Türk Standartları Enstitüsü

2.2. Dış Ticaret Müsteşarlığı

2.3. Sağlık Bakanlığı

2.3.1. Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü

2.4. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

2.4.1. Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü

2.5. İçişleri Bakanlığı

2.5.1. Belediye Başkanlıkları

2.5.2. İl Özel İdare Müdürlükleri

2.6. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

2.6.1. Organize Sanayi Bölge Müdürlükleri

2.1. TÜRK STANDARTLARI ENSTİTÜTÜSÜ

Türk Standartları Enstitüsü, Başbakanlığa bağlı olarak 18.11.1960 tarih ve 132 sayılı Kanunla kurulmuş ve bu kuruluş aracılığı ile gıda maddeleri, ambalajları ve bunlar dışında her türlü maddelerin üretimi, satışı ve her türlü işleminin belirli hizmet ve esaslarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Türk Standartları Enstitüsü bir marka olup TSE simgesi ile çeşitli hallerde kullanılmaktadır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı 560 sayılı KHK'nın yürürlüğe girmesine kadar gıda ve gıda ile temasta bulunan malzemeler için yayımlanmış standartların bir kısmını mecburi uygulamış, KHK'nın yürürlüğe girmesi ile Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği gerekleri uygulanmış yeni standart hazırlanmamıştır

(<http://www.tse.org.tr/Turkish/stweb.asp>).

2.2. DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI

Dış Ticaret Müsteşarlığı, Tırkiye de yapılacak ihraç ve ithal olacak her türlü ürün ile ilgili olarak gerekli düzenleme ve işleri yapmaktadır. Ancak gerekli teknik düzenlemeler ilgili bakanlıkça yapılmaktadır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca veya İl Müdürlüğüne imzalanan 'Kontrol Belgesi' ile gıda ve gıda ile temas eden madde ve malzemelerin ithalatı aşamasında gıda güvenliği ve kalitesi ile ilgili kontroller yapılır (<http://www.foreigntrade.gov.tr/organ/tarih.htm>).

2.3. SAĞLIK BAKANLIĞI

Sağlık Bakanlığı 181 sayılı Kanun hükümleri uyarınca "Yenilecek ve içilecek tüm gıda maddeleri ile toplum sağlığını ilgilendiren eşya ve levazımı sağlık yönünden kontrol ve denetimlerini yapmak ve gerekli hallerde izin vermek" görevlerini yerine getirmektedir.

560 sayılı KHK ile gıda maddesi üreten işyerleri hangi sınıf gayrisihhi müessese olursa olsun Sağlık Bakanlığı'ndan çalışma izni almak ve Sağlık Bakanlığı'nın düzenleyeceği gıda işyeri siciline kayıt olmak zorunda idi. Gıda maddeleri üreten işyerlerini teknik ve hijyenik yönden denetlenmesi Sağlık Bakanlığı'nca, gıda maddeleri satış yerleri ile bu yerlerde satılan gıda maddelerini belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde Sağlık Bakanlığı kontrolünde belediyelerle işbirliği içinde yapılmakta idi. Ayrıca tescil, izin ve denetim sonuçlarına ilişkin esas ve usullerini belirlemekte.

Merkezde Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 81 ilde Sağlık İl Müdürlükleri, 74 ilde Halk Sağlığı Laboratuvarları ve 6 Hıfzısıhha Merkezi tarafından yürütölmekte olan bu hizmetler; 5179 sayılı Kanun'unun kabulü ile gıda satış yeri denetimleri, çalışma izni ile ilgili görevler önce Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca yürütölmüş Danıştay'ın yürötmeyi durdurması ile 04.08.2005 tarihi itibari ile çalışma izni ve gıda sicili işlemleri belediye mücavir alanı içerisinde belediyeler, mücavir alan dışında İl Özel İdare Müdürlükleri, organize sanayi bölgelerinde Organize Sanayi Bölge Müdürlükleri tarafından yürötmeye başlanmıştır (<http://saglik.gov.tr>).

2.3.1. Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü

05.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5179 sayılı Kanuna kadar 560 sayılı KHK gereği; gıda işyerlerine çalışma izni verilmesi, gıdaların satış ve beslenme yerlerinin denetlenmesi, özel gıda laboratuvarına kuruluş izni verilmesi, doğal kaynak ve maden sularına yönelik tescil ve kontrol hizmetlerinin yapılması Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmekte idi. 5179 sayılı Kanun'un kabulü ile birlikte doğal kaynak, doğal maden, içme ve tıbbi sular ile işlenmiş içme, işlenmiş kaynak ve işlenmiş maden suyu üretimi, ambalajlanması, satışı, enteral beslenme ürünleri dahil özel tıbbi amaçlı gıdalar, tıbbi amaçlı bebek mamaları ile ilaç olarak kullanımı bilimsel ve klinik olarak kanıtlanmış ancak reçeteye tabi olmayan ürünlerin üretim, ihracat ve denetimine ilişkin hizmetler Sağlık Bakanlığınca yürütülmeye başlanmıştır.

Kanun hükümlerince yetki devri yapılmış olması nedeni ile Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü yeniden yapılandırılmış, "Gıda Güvenliği ve Laboratuvarlar Daire Başkanlığı", "Gıda Güvenliği Daire Başkanlığı" olarak değişmiştir.

Gıda Güvenliği Daire Başkanlığına bağlı kuruluşlar;

- Gıda Kodeksi ve Denetim Şube Müdürlüğü
- Toplum Beslenmesi Şube Müdürlüğü
- Su Güvenliği Şube Müdürlüğü
- Eğitim, Planlama ve Koordinasyon Şube Müdürlüğü

<http://saglik.gov.tr>

2.4. TARIM ve KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 441 sayılı "Tarım ve Köyişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun" gereğince gıda kontrol hizmetlerini yerine getirmektedir. Bu hizmetler bünyesindeki görevleri;

- Gıda ve diğer hayvancılık ürünlerinin kalite ve standartlara uygun olarak üretim, satışı, depolanması, kontrolü
- Halkı tüketim konusunda bilinçlendirmek
- Gıda kontrolünü sağlamak, Gıda Kodeksi hazırlamak, araştırmalar yapmak

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı görevlerini belirleyen 441 sayılı Kanun' a göre "Gıda standartları ve kalite kontrol hizmetleri için temel prensip ve kriterler belirleme, duyurmak, uygulamalarını denetlemek, diğer kuruluşlarla işbirliği içinde Türk Gıda Kodeksini hazırlamak, uygulamaya geçirmek, standartların uygulanmasını takip etmek, gıda kontrolüne yardımcı olmak" gereklerine yükümlü olmakla birlikte bu görevleri merkezde Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü, il ve ilçelerde ise 81 ilde Tarım İl Müdürlükleri, 39 ilde İl Kontrol Laboratuar Müdürlükleri yerine getirmektedir. Gıda ile ilgili araştırmaları merkezde Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, illerde Gıda Kontrol ve Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü yürütmektedir (<http://www.tarim.gov.tr>).

2.4.1. Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesinde görev yapan Gıda İşleri Genel Müdürlüğü 1984 yılında kapatılmış, bütün görevleri KORGEM bünyesinde toplanmıştır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı İdari Yapısı:

I. Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü

1.Gıda Kontrol Hizmetleri Dairesi

Gıda Kodeks Şubesi

Yurtiçi Gıda Kontrol ve Beslenme Şubesi

Gıda Dış Ticaret ve Uluslararası Mevzuat Şubesi

2.Yem ve Gıda Tescil Hizmetleri Dairesi

Gıda Sanayi Üretim ve Tescil Şube Müdürlüğü

3.Halk Sağlığı Hizmetleri Dairesi

İl Kontrol Laboratuarları ve Kalıntı İzleme Şubesi

Tesis Denetleme ve Ruhsat Şubesi

II. Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü

1.Gıda ve Yem Araştırmaları Dairesi

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 560 sayılı KHK ile gıda maddeleri üreten işyerleri gıda siciline kayıt edip sicil numarası vermekte, üretilecek ürünlerin bileşenlerini tescil

ederek üretim izni vermekte idi. Diğer görevleri arasında gıda maddeleri üreten işyerlerinin Türk Gıda Kodeksine uygunluğunun denetlemesi , gıda maddeleri ithalat ve ihracat denetimleri yapmak, gıda kontrol ve denetimlerinde gerekli laboratuvar hizmetleri vermek vardı. Ayrıca gıda maddelerinin hijyen ve kalite analizlerinin yapılması amacı ile kurulacak özel laboratuvarların kuruluş izinleri Sağlık Bakanlığı'nca, faaliyet izinleri ise Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca verilmekte idi.

5179 sayılı Kanun hükümleri gereği gıda ve gıda ile temasta bulunan madde ve malzemeleri üreten işyerlerinin üretim izni, istihdam, laboratuvar, kuruluş izni, ithalat ve ihracat izni, piyasa gözetimi ve denetimi ile içerisinde doğal olarak bulunmayan herhangi bir katkı maddesi ilave edilen doğal kaynak, doğal maden, içme ile işlenmiş içme, işlenmiş kaynak, işlenmiş maden suyu ve yapay sodaların üretimi, uygun şekilde ambalajlanması ve satış için gereklilikleri ile takviye edici gıdalar ve bebek mamalarının üretim, ithalat, ihracat ve denetimi ile ilgili hizmetler Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca yapılmaktadır (<http://www.kkgm.gov.tr>).

3. TÜRK GIDA MEVZUATININ TARİHÇESİ

İlk gıda mevzuatımızın tarihçesi Anadolu'da Hitit uygarlığı'na kadar gitmekte ve 3500 yıl öncesine ait olan bir sütunda "komşunu etini zehirleme, komşunu aldatma" yani "zehirli ve zararlı yiyecekleri alma" şeklinde yazmaktadır. Osmanlı döneminde ise Fatih Sultan Mehmet tarafından yemiş iskelesi, sebze hane ve sahanelerde yapılacak nash yani devletin fiyatlara müdahalesine ilişkin bir fermanla yer almıştır. Sultan II. Bayezid tarafından ise İstanbul, Bursa ve Edirne şehirlerine yönelik ihtisab Kanunları çıkartılmıştır. İhtisab ağaları, kadılar ve kuloğlanlarının yer aldığı ihtisab teşkilatında aykırı davranışlara karşı uygulanacak cezalar yürütülmüş daha sonra bu artan nüfus yoğunluğu ve genişleme ile şehir emaneti ve belediyeler ile yürütülmüştür. Cumhuriyet döneminde 560 sayılı KHK'ya kadar çıkarılan kanunların hiçbiri doğrudan gıda ile ilgili olmayıp dolaylı olarak gıdaların kontrolü ile ilgili hükümleri ihtiva etmektedir.

Bunlardan gıda konusundaki en önemli mevzuat gıda maddelerinin sağlık yönünden kontrolüne tabi tutulmasına amir genel bir sağlık konusu niteliğindeki 1930 tarih ve 1593 sayılı "Umumi Hıfzısıhha Kanunu" dur.

CİZELGE 1 1995 yılı öncesi gıda mevzuatı

MEVZUATIN ADI	NİTELİĞİ	SAYI VE TARİH	SON DURUM
Umumi Hıfzısıhha Kanunu	Kanun	1593 1927	Gıda ile ilgili hükümleri Kalktı
Sular Hakkında Kanun	Kanun Ekler	831 1926 2634 1934	Gıda ile ilgili hükümleri Kalktı Gıda ile ilgili hükümleri Kalktı
Ticarette Tağşişin Men'i ve İhracatın Murakabesi ve Korunması Hakkındaki Kanun	Kanun Ekler	1524(1705) 1930 3018 1939	Gıda ile ilgili hükümleri Kalktı
Zirai Mücadele İlaçlar (Pestisit) ve Bitki Gelişim düzenleyici Maddelerin Kalıntı Limitleri	Yönetmelik	20624 1990	Kalktı
Ziraat Vekaleti Vazife Teşkilatı	Kanun	3203 1937	Gıda ile ilgili hükümleri. Kalktı
Belediye Kanunu	Kanun	1580 1930	Gıda ile ilgili hükümleri Kalktı
İspirto ve İspirtolu İçkilerin İnhisarı	Kanun	4250 1942	Gıda ile ilgili hükümleri Kalktı
Gıda Maddelerinin Umumi Sağlığı İlgilendiren eşya ve Levazım Hususi Vasıfları	Tüzük	1952	Gıda ile ilgili hükümleri Kalktı
Türk Standartlarının Uygulanması	Tüzük	1967	Mecburi uygulamadan kalktı
Gıda Katkı Maddeleri	Yönetmelik	1988	Kalktı
Kaynak Suları	Yönetmelik	1974	Kalktı
Maden Suları	Yönetmelik	1988	Kalktı
Gıda Maddeleri İle Temasta Bulunan veya Bulunmak Üzere İmal Edilen Plastikler	Yönetmelik	1980	Gıda ile ilgili hükümleri Kalktı
Gayri Sıhhi Müesseseler	Yönetmelik	1983	Kalktı
İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatları	Yönetmelik	1989	Kalktı

Kaynak: Kayahan M., Artık N., Ercan R., İlbeği İ., Seval S. Ulusal ve Uluslararası Gıda Mevzuatı, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Teknik Kongresi Bildirisi. Ankara, 3-7 Ocak 2005

Bu Kanunun hazırlanması ve buna göre yapılacak kontroller için yetkili merci olarak Sağlık Bakanlığı görevlendirilmiş ve 1580 sayılı Belediye Kanunu ile nüfusu 100.000'den fazla olan belediyelerin Sağlık Bakanlığı sorumluluğunda olmak kaydı ile belediyelerin gıda kontrolü yapabileceği hükme bağlanmıştır. Bu itibarla belediyelerin bünyesinde sağlık, veteriner, küşat ve zabıta müdürlükleri oluşturulmuştur.

1593 sayılı “Umumi Hıfzısıhha Kanunu”na göre ilk olarak gıda nizamnamesi daha sonra da 1952 yılında gıda maddeleri tüzüğü yürürlüğe girmiştir. Gıda maddeleri ile umumi sağlığı ilgilendiren eşya ve levazımın hususi vasıflarını gösteren gıda maddeleri tüzüğünde yer alan tüm maddelerin taşıyacağı nitelikler ve bunların hangi durumlarda bozulmuş, taklit veya tahşış edilmiş olduğuna dair hükümler bu tüzükte belirtilmiştir.

Daha sonra 1963 tarihli Mehtap Raporu doğrultusunda ve 1972 yılında oluşturulan Gıda İşleri Genel Müdürlüğü eski adı ile İAŞE Genel Müdürlüğü ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı gıda kontrolünde yetkilendirilmiştir. Ancak bu Genel Müdürlük yetki yetersizliği nedeni ile denetimlerini Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Denetçileri ile birlikte yürütmek zorunda kalmıştır.

3191 sayılı Tarım ve Köyişleri Bakanlığı kuruluş ve görevleri hakkındaki Kanun ile Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü oluşturulmuş, bu Genel Müdürlük kapatılan Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü, Zirai Mücadele ve Karantina Genel Müdürlüğü, Su Ürünleri Genel Müdürlüğü ve Gıda İşleri Genel Müdürlüğü görevlerini üstlenmiştir.

Ülkemizde 1995 yılına kadar Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Türk Standartları Enstitüsü gibi çeşitli kuruluşlar gıda kontrolü ve gıda mevzuatı ile ilgili çalışmalarda bulunmuştur. Ancak bu da çeşitli mevzuat ve uygulamada çok başlılığa yol açmıştır. Bunun yanında yürürlükte olan mevzuatlar gelişen teknoloji ve dünyadaki gıda mevzuatlarına uyum sağlamadığı için gıda kontrol faaliyetleri arzu edilen etkinliği gösterememiştir. Gıdaya ilişkin sorunların çözümü ve getirilecek hükümlerin uygulanabilmesi için yetki, imkan ve kaynakların toparlanması gerekliliği ortaya çıkmış ve böylece önce 560 sayılı “Gıdaların Üretimi, Tüketimi, ve Denetlenmesine Dair Kanun Hakkında Kararname” yürürlüğe konmuştur. Daha sonra 5179 sayılı “Gıdaları Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname’nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun” hazırlanarak yürürlüğe girmiştir (Kayahan ve ark. 2005).

4. 560 SAYILI GIDALARIN ÜRETİMİ, TÜKETİMİ VE DENETLENMESİNE DAİR KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME

560 Sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname ile gıda hizmetleri için temel ve yapısal değişiklikler

düzenlenmiştir. Bu kararnamenin düzenlenmesindeki amaç; gıda hizmetlerindeki dağınıklık ve kargaşanın önlenmesi, DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) Sağlık ve Bitki Sağlığı Anlaşması yükümlülüklerini sağlamaktır. Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Anlaşmasının imzalanması ile Türk Gıda Mevzuatı ile Avrupa Birliği mevzuatının uyumlu hale getirilmesi söz konusu olmuştur. Hazırlanan kararname hükümlerine uygun olarak ilgili bakanlıklar tarafından Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği, Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Yönetmelik, Özel Gıda Kontrol Laboratuvarlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik, Kırmızı Et ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin Kuruluş, Açılış, Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik, Kanatlı Hayvan Eti ve Ürünleri Üretim Tesislerinin Kuruluş, açılış, Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik, İçilebilir Nitelikteki Suların İstihali, Ambalajlanması, Satışı ve Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik hazırlanarak yürürlüğe konmuştur (ANON., 1995).

Fakat 560 sayılı KHK'nin yürürlüğe girmesi de gıda ile ilgili konulardaki çok sesliliği giderememiş; ancak daha alt sınıflara çekmiştir. Bu sebeple 27.05.2004 tarihinde kabul edilerek 05.06.2004 tarih ve 25483 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanması ile 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname'nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir (Kayahan ve ark. 2005).

5. 5179 SAYILI GIDALARIN ÜRETİMİ, TÜKETİMİ VE DENETLENMESİNE DAİR KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME'NİN DEĞİŞTİRİLEREK KABULU HAKKINDA KANUN

560 sayılı KHK'daki eksikliklerin giderilmesi, var olan boşlukların yetkilendirilmesi amacı ile hazırlanan bu Kanun; her türlü gıda ve gıda ile temas eden madde ve malzemelerin üretimi ve işlenmesi ve bu aşamalarda kullanılacak malzemeleri; etiketleme, depolama, satış ve denetim şekilleri, her türlü önlemi, gıda üretici ve tüketicinin haklarının korunması ile ilgili konuları kapsamakta olup 10 bölüm, 41 madde ve geçici 6 maddeden oluşmuştur.

1. bölümde kanunun amacı, kanunun kapsamı ve içerisinde geçen tanımların açıklamaları yer almaktadır.

Hazırlanan bu kanunun amacı; gıda güvenliğinin tam olarak sağlanması, buna bağlı olarak gıda maddelerinin ve gıda ile temasta bulunan madde ve malzemenin teknik ve hijyenik şekilde üretim, işleme, muhafaza, depolama, pazarlama gibi aşamalarda üretici ve tüketici haklarını korumaktır. Yine bu amacı yerine getirmek için kullanılan her türlü gıda maddesi ile bu gıda maddesini üreten ve satan işyerlerinin taşınması gereken özellikleri ve şartları, bunun için verilecek hizmetleri ve yapılacak denetimlere ait yol ve kuralları belirlemektir.

2. bölümde ise gıda maddeleri ve gıda ile temas eden madde ve malzemelerin gıda sicili, izin ve tescil, sorumlu yönetici istihdamı ve laboratuvar kuruluş izni ile ilgili yetki ve sorumluluklar belirlenmiştir.

Gıda maddelerinin ve gıda ile temasta bulunan malzemelerin gıda üretim izni, sicili ve tescil işlemleri bu Kanunun 4. maddesi ile belli esaslara dayandırılmıştır.

Ancak Çankaya Belediyesi'nin 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 7. maddesinin 1. fıkrasının (j) bendi ve 2. fıkrasının (c) bendine dayanarak dava açması ve Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu 28.04.2005 tarih ve 2005/254 sayılı kararı ile yürütmeyi durdurma kararı vermesi ile çalışma izni ve gıda sicili belediye mücavir alanı içerisinde belediyeler, mücavir alan dışında İl Özel İdare Müdürlükleri, organize sanayi bölgelerinde Organize Sanayi Bölge Müdürlükleri tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Bu durum sadece Çankaya Belediyesini değil tüm Türkiye'deki yukarıda belirtilmiş olunan tüm ilgili kurumları etkilemiştir. Bakanlığın kararı uygulamaya sokması ile tüm ilgili kurumlarda ciddi alt yapı eksiklikleri ve teknik personel açığı ortaya çıkmıştır (Ataman 2005).

5. maddede gıda maddelerinin ve gıda ile temas eden malzemelerin analizleri Türk Silahlı Kuvvetleri ile Sağlık Bakanlığına ait olanlar hariç tutularak Tarım Bakanlığı'na yetkilendirilmiş (akredite edilmiş) kamu ve özel laboratuvarlarda yapılacağı belirtilmiştir. Kanunun 6. maddesinde ise gıda maddeleri ve gıda ile temasta bulunan malzemeleri üreten işyerlerinde sorumlu yönetici bulundurması gerekliliği vurgulanmaktadır. Yine sorumlu yönetici olabilmeyi, sorumlu yönetici yetki ve sorumlulukları ile ilgili yönetmelikte belirlenmiştir.

Kanunun 3. bölümünde ise gıda kodeksi, ulusal gıda kodeksi komisyonu, risk analizleri, ihtiyati tedbirler, bilimsel komiteler ve ulusal gıda meclisi ile ilgili hükümler sıralanmış, görev tanımları yapılmıştır.

Kanunun 7. maddesinde gıda maddelerinin asgari hijyen ve kalite kriterleri, pestisit ve veteriner ilacı kalıntıları, kullanılan katkı maddeleri gıdaya bulaşan zararlı maddeler, gıdalardan numune alan, gıda maddelerini ambalajlama, etiketleme, nakliye, gıda maddelerinin depolama koşullarının belirlenmesi ile analiz metodlarını kapsayan Türk Gıda Kodeksi'nin Ulusal Gıda Kodeksi Komisyonu'nca hazırlanmasını ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca yayımlanması belirtilmiştir.

5179 sayılı Kanun'da; birçok hükme ilişkin uygulamanın yönetmeliklerle (Gıda Maddeleri ile Gıda ile Temasta Bulunan Madde ve Malzemelerin İthalat ve İhracatında Yapılacak Kontrol ve Denetimine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Gıda Kontrol Laboratuvarları Hakkında Yönetmelik, Gıda Bankalar Birliği Yönetmeliği, Ulusal Gıda Meclisi Yönetmeliği Risk Analizi ve Bilimsel Komiteler Yönetmeliği, Acil Durum, Kriz Yönetimi, Bildirimler ve İhtiyati Tedbirlere İlişkin Yönetmelik, Reklam, Tanıtım, Fonksiyonel Gıdalar ve Genetiği Değiştirilmiş Gıdalara İlişkin Yönetmelik, Tüketici Haklarının Korunması Hakkında Yönetmelik, Kontrol ve Sertifikasyon Yönetmeliği) belirleneceğinin ifade edilmiş olması bu Kanunun önemli eksikliklerinden biridir. Gıda Yasası'nın etkili bir şekilde işlerliğini sağlamak amacı ile söz konusu yönetmeliklerin hazırlanmasının tüm aşamalarında üniversiteler, sektör, sivil toplum örgütleri ve meslek odalarının katılımı sağlanmalıdır. Bu sayede kararların objektif olması sağlanır. Hükümler kanunun özünü yansıtmadıkça yönetmelikler siyasi ve sektörel baskılara maruz kalabilir. Bu nedenle kararların bilimsel temellere dayandırılması gerekmektedir (Ataman 2004).

Türk Gıda Kodeksinin hazırlanması, denetlenmesi için Kanunun 8. maddesinde Ulusal Gıda Komisyonu görevlendirilmiştir. Bu komisyon, Tarım ve Köyişleri Bakanlığında iki, Sağlık Bakanlığında ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca seçilen konusunda uzman birer bilim adamı, Türk Standartları Enstitüsünden bir üye ve en fazla üyeye sahip olan, gıda konusunda faaliyet gösteren sivil toplum örgütünden bir kişinin katılımıyla oluşmuştur (ANON., 2004b).

Komisyon, gıda kodeksinde en yetkili grup olmakla birlikte görevleri arasında, gıda kodeksinin hazırlanması, bunun için çeşitli ihtisas alt komisyonlarını seçmek ve çalışmalarını kontrol etmek, alt komisyonca hazırlanan kodeks tasarılarını ve değişiklik tasarılarını karara bağlayıp Tarım ve Köyişleri Bakanlığına sunmak yer almaktadır.

Kanunun 9. maddesinde insan sağlığının korunması, gıda güvenliğinin sağlanabilmesi için risk analizleri uygulanır. Risk analizlerinin değerlendirilmesinde bilimsel kanıtlar göz önüne alınır ve bağımsız şekilde etki altında kalmadan değerlendirilir.

İnsan sağlığı üzerinde zararlı bir etkinin olması ihtimali dahilinde, bilimsel bir belirsizlik söz konusu olması gibi hallerde geniş kapsamlı bir risk değerlendirme gerekliliği ve üst düzeyde bilimsel veriler elde edilene kadar geçici risk yönetim önlemlerinin alınabilmesi Kanunun 10. hükmünde yer almıştır. 11. madde ise risk değerlendirmesi için elde olunan ve edinilen bilgileri araştırmak, incelemek, toplamak, düzenlemek, analiz etmek, yorumlamak ve özetlemek için bilimsel komiteler oluşturulması bildirilmiştir.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı; gıda ile ilgili düzenlemeleri ve uygulamaların yapılmasında görüş ve bilgi oluşturmak için yine kanunla belirlenen kurumların yetkili mercilerinden belirli sayıda temsilcilerden oluşan Ulusal Gıda Meclisi oluşturulmuştur. Bu Ulusal Gıda Meclisi ve Gıda Bankalar Birliği Kanunun 12. maddesinde tanımlanmıştır.

Ancak Gıda Bankası ve Bankalar Birliği'nin amacı ve uygulamanın nasıl bir şekilde yürütüleceği kanunda net bir şekilde belirtilmemiştir. Gıda üreticileri bu bankalara ürünlerini hangi koşullarda verecekleri konusunda bilgilendirilmemişlerdir. Bu durumda bu karmaşanın yönetmelikle net bir şekilde açıklanması gerekmektedir (Ataman 2004).

4. bölümde risk bildirimleri, acil durumlar, kriz yönetimi, izlenebilirlik ve işyeri sorumlulukları tanımlanmış ve maddelendirilmiştir

Kanunun 13. maddesinde insan sağlığının korunması ve gıda güvenliği koşullarının sağlanması üzere gıdadan kaynaklanan doğrudan veya dolaylı bir risk bildirimini ile ilgili sistemler Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından oluşturulması ve gıda kaynaklı hastalıklar ile ilgili bir bilgi olması halinde ilgili birimlerle (Sağlık

Bakanlığı) paylaşılması, gerekli önlemlerin alınması belirtilmiştir. Üretilen veya tüketilen, ithal veya ihraç edilen gıda maddesinin sağlığa zararlı olabilme ihtimali durumu mevzu bahis ise söz konusu gıda maddesinin pazara sunumu, kullanımı konusunda gerekli tedbirlerin alınması Kanununun 14. maddesinde hükme alınmıştır.

Kanununun 15. maddesinde gıda konusunda insan sağlığına karşı direkt veya indirekt olarak bir risk oluşturan durum söz konusu ise riskin bulunan hükümler ile önlenememesi, giderilememesi, azaltılamaması ya da acil durum tedbirleri ile yeterince yönlendirilmemesi durumunda Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı ile ilgili tüm kurum ve kuruluşların da katılımı ile bilimsel ve teknik yardım sağlamak üzere kriz yönetimi birimi oluşturulması belirtilmiştir.

Kanununun 16. maddesi; gıdanın üretildiği bitki, hayvan ya da ilave olarak kullanılan gıda maddelerinde bulunması muhtemel herhangi bir maddenin ortaya konulması için üretim, işleme ve dağıtım basamaklarında izlenebilirlik tesis edilmesi ile ilgili olup bu amaçla gıda işletmecileri; gıda, gıda maddesinin elde edildiği bitkisel veya hayvansal maddelerin orijinlerinin, bu maddelerin geldikleri bölge veya yerlerin neresi veya kimin olduklarını belirleyecek bir sisteme sahip olmak zorundadırlar. Satışa sunulan gıdalar, gıda izlenebilirliğinin kolay olması için etiketlenmelidir ve tanımlanmalıdırlar.

Uygulamada yaşanan eksikliklerin giderilmesi için ve sağlam bir izlenebilirliğin sağlanabilmesi için çiftçi kayıt sisteminin, arazi kayıt sisteminin sağlanması, üretici birliklerinin kurulması gerekmektedir. Bu sistemlerin kurulmasından hemen sonra en önemli olan da üreticinin bu konuda eğitilmesidir. İzlenebilirlikteki en önemli görev üreticinin kendisi üzerine düşmektedir (Ataman 2004).

İşyeri sorumlulukları Kanununun 17. maddesinde belirlenecek işletmecilerin işlediği, ürettiği, ithal ettiği veya pazarlamasını yaptığı gıdanın gıda güvenliği koşullarına uymaması halinde pazardan geri çekilmesi ve ilgili birimlere durumun rapor edilmesini gerektirmektedir. Gıda maddelerinin toptan veya perakende satış, dağıtımını yapan işyerleri gıda güvenliğini sağlamak, aksi bir durum halinde ilgili makamlarla görüşerek gerekeni yapmak zorundadırlar. Tüm bu yapılacak işler izlenebilirliğin sağlanması için gereklidir.

5. bölüm, genel olarak sağlığın korunmasına ilişkin hükümleri içerir.

18. madde insan sağlığının korunmasına y6nelik hazırlanmış olup gıda maddeleri ile gıda ile temasta bulunan maddeleri 6reten işyerleri;

a.Tarım ve K6yrişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan asgari teknik, hijyenik ve g6venlik koşullarını taşımak zorundadırlar.

b.T6rk Gıda Kodeksi'ne aykırı koşullarda gıda maddelerini 6retemez, m6badele konusu yapılamaz ve muameleye tabii tutulamaz.

c.İnsan sağlığına zarar verecek i6erikte gıda maddeleri 6retemez, i6eriğine zararlı bir madde katamaz, b6yle bir madde kalıntısı i6eremez, gıdaya farklı, yapısına zararlı etki edecek bir işlem uygulayamaz.

Kanunun 6. b6l6m6 gıda ticareti ile ilgili h6k6mleri i6ermektedir.

Dış ticaret ile ilgili 19. maddede ihracat ve ithalatta gıda maddeleri ile gıda ile temasta bulunan madde ve malzemelerin gıda g6venliği ve kalite a6ısından denetim koşul ve kuralları Tarım ve K6yrişleri Bakanlığınca oluşturulmakta olduğu belirtilmiştir. Fakat ihracat6ı 6rettiği 6r6n6 ihra6 i6in 6rettiğini yetkili kurumlara 6nceden bildirdiği halde veya ihra6 edilecek 6lkenin talebi beyan edilirse gıda kodeksine uygunluk şartı aranmaz. İhra6 edilen 6r6n herhangi bir nedenle geri gelmesi halinde insan sağlığına zararlı olmadığı tespit edilerek, ayniyat tespiti yapılarak yurda girişi sağlanır. Ancak bu 6r6nlerin yurt i6inde satışı i6in T6rk Gıda Kodeksi'ne uygun olması şartı aranır.

İthalatta istisnalar hari6 T6rk Gıda Kodeksi'ne uygunluk aranır. İstisnalar;

a.G6mr6k g6zetimi altında, g6mr6k depoları ile antrepolarına konulan veya transit nakledilen,

b.Yabancı devlet başkanları ile beraberindekiler tarafından, buldukları s6re i6inde kullanılmak veya t6ketilmek 6zere getirilen,

c.Diplomatik veya kons6ler temsilciliklere ait,

d.Bilimsel ama6lar, sergiler, sportif ve k6lt6rel faaliyetler i6in getirilen,

e.Olağan6st6 hallerde hibe olarak g6nderilen,

f. Numune olarak gelen,

g.Gemilerde bulunup a6ık denizlerde t6ketilecek olan gıda maddeleridir.

Ancak 560 sayılı KHK'da ihracat ve ithalat işlemleri bir netlikte açıklanmamış bu durum ihraç edilen ürünün yurda girişinde problemler yaşanmasına sebep olmuştur.

Kontrol sistemi son derece düzgün işleyen Avrupa Birliği ülkelerinde bile ihracata uygun olmayan ya da geri dönen ürünler mevzuatlarına aykırı olduğunda geri alınmamaktadır. 560 sayılı KHK'da ithalat ve ihracat ile ilgili hükümlerin net olmaması, açık ifadelerin olması nedeni ile ülkemizde bu durum biraz farklılık göstermekte; yurtdışında pazarlanamayan, geçirdiği uzun yolculuk sırasında özelliklerini kaybetmiş ürünlerin tekrar yurda girişinden veya yurttan çıkışından sonra aynı şartlarda olmayan başka ürünlerle yer değiştirilmesi, yurda girişte Tarım Bakanlığından izin almadan piyasaya sürülmesi olayları meydana gelmekte idi. Bu gıdaların gümrükten geçtikten sonra denetlenmesi mümkün olamamakta ve bu halde pazara çıkarılmakta idi.

Bu belirsizliği ihracatçı firma kendi lehine kullanarak tüketici sağlığını tehlikeye atmakta ve gıda maddeleri üreten ve ithalat yapan firmalar için Türk Gıda Kodeksi'ne uygunluk aranırken ihraç edilen ürünün yurda geri dönüşünde uygunluğun aranması haksız rekabete sebep olmakta idi. Kısa vadede bu durum söz konusu olurken uzun vadede gıda maddelerinin farklı mallarla karıştırılması, yer değiştirme, bozulma gibi sorunları da beraberinde getirecekti. Ancak 5179 sayılı Kanun ile bu pürüzler ve belirsizlikler kaldırılmış net bir karara bağlanmıştır (Ataman 2004).

Madde 20'de Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ilgili kurumlarla görüşerek ithal ve ihraç edilecek maddelerin kontrolü, giriş, çıkış gümrük kapılarını tespit ederek açıklamasını belirlemiştir.

Gıda maddeleri ve gıda ile temasta bulunan madde ve malzemelerin etiketlenmesi, reklam ve tanıtımı Kanununun 21. maddesinde hükme bağlanmış; tüketiciyi yanıltıcı, gıda maddelerinin yapısına özelliklerine, kaynağına, bileşimine, miktarına dayanıklılığına, üretim yöntemlerine göre yanlış bir izlenim yaratacak, gıdanın sahip olmadığı niteliklerine dair özellik belirtmek, diğer benzer ürünler ile aynı özelliklere sahip olsa da daha özel yapıya sahip olduğunu söyleyen, ima eden, tüketiciyi yanıltan resim, yazı v.b. unsurları bulundurmaması gerekmektedir.

Tüketici haklarının korunması için tüketiciler gıda maddesi ve gıda ile temasta bulunan madde ve malzemeleri üreten, ithal eden firmalar tarafından bilgilendirilmelidir.

Piyasa gözetimi, denetim, kontrol, sertifikasyon ile itiraz hakkı ile ilgili tüm maddeler 7. bölümde açıklanmıştır.

Kanunun piyasa gözetimi ve denetimi ile ilgili usulleri belirleyen 23. maddesinde bu kanun ve bu kanun çerçevesinde hazırlanan mevzuatın uygulanması ile ilgili her türlü gıda maddesi ve gıda maddesi ile temas eden madde ve malzemeleri üreten, satan işyerleri ile buralarda üretilen, satılan tüm gıda maddeleri ve gıda ile temas eden madde ve malzemelerinin piyasa gözetimi ve denetimi, ilgili kurum ve kuruluşlarla birlikte yapılır. Ancak insan sağlığını tehdit eden acil durumlarda Sağlık Bakanlığı duruma müdahale hakkına sahiptir.

Kanun amaç ve kapsamına uygun olarak gıda maddeleri ve gıda ile temasta bulunan maddelerin üretimini ve satışı yapan yerlerin denetimi ve kontrolü 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi en az lisans düzeyinde eğitim almış, gıda kontrolörü ünvanı almış teknik personel ile yapılmaktadır (Ataman 2005).

24. maddede gıda üreten, satan işyerlerinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yetkilendirilen kamu veya özel kuruluşlar tarafından kalite, risk analizi ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca uygun görülen konularda kontrol ve sertifikasyon işlemlerinin yapılacağı belirtilmiştir.

Kontrol ve sertifikasyon yapan kuruluşlar yetkilerini uygun olmayan koşullarda sağlaması halinde yetki belgeleri Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca iptal edileceği ve gerekli yasal işlemler Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca yapılacağı ifade edilmiştir.

Gıda maddeleri ve gıda ile temas eden madde ve malzemeleri üreten, ihraç veya ithal eden işyeri yetkilileri kontrol ve denetim sonuçları ile ilgili itirazlarını ilgili yetkililere yapabilmeleri kanunun 25. maddesinde açıklanmıştır.

8. bölümde gıda ile ilgili özel hükümler yer almıştır.

Özel hükümler kapsamında; su ile ilgili olarak; doğal kaynak, doğal maden, içme, tıbbi sular ile işlenmiş içme, işlenmiş kaynak ve işlenmiş maden suyu üretimi uygun şekilde ambalajlanması ve satış esasları Sağlık Bakanlığınca, bileşiminde bulunmayan

herhangi bir katkı ilavesi kullanılarak üretilen doğal kaynak, doğal maden, içme ve işlenmiş içme, işlenmiş kaynak, işlenmiş maden suyu ve yapay sodaların üretimi, uygun şekilde ambalajlanması ve satış esasları Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca yapılacağı, kanununun 26. maddesinde hükme bağlanmıştır.

Takviye edici gıdalar ve bebek mamalarının üretim, ithalat, ihracat ve denetimine ilişkin usul ve esaslar Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca belirlenmesi, enteral beslenme ürünleri dahil tüm özel tıbbi amaçlı diyet gıdalar, tıbbi amaçlı bebek mamaları ile ilaç olarak kullanımı bilimsel olarak kanıtlanmış fakat reçete dahilinde bulunmayan ürünlerin üretim, ithalat, ihracat ve denetimi Sağlık Bakanlığınca oluşturulması da kanununun 27. maddesinde yer almaktadır.

Kanununun 28. maddesinde Türk Gıda Mevzuatı'na uymayan gıda maddelerinin ve gıda ile temasta bulunan madde ve malzemelerinin serbest bölgeye getirilebileceği, buralarda üretilebileceği, ve ihraç edilebileceği ifade edilir. Bu bölgelerdeki gıda ile ilgili faaliyetlere ilişkin tüm kurallar ve yapılması için Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın görüşü alınarak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından hazırlanacak yönetmelikle belirlenir.

9. bölüm kapsamında; hazırlanan bu Kanuna uymayanlara uygulanacak ceza hükümleri 29. maddede açıklanmış, cezaların tahsili ve firma veya kişilerin itiraz hükümlerinin nasıl ve ne şekilde olabileceği 30. maddede belirtilmiştir.

Kanununun son bölümü olan 10. bölümde çeşitli hükümler yer almıştır. Bu hükümler içinde 31. maddede Sağlık Bakanlığının genel sağlığın korunması ve hijyen ile ilgili olarak diğer mevzuattan kaynaklanan görev ve yetkilerinin saklı olduğu belirlenirken, 32. maddeye göre 24.04.1930 tarihli ve 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanununun 195. maddesi; seyyar esnaf, gıda kontrolör memurlarının teftiş ve numune alımlarını kolaylaştırmaya ve gerekli açıklamayı yapmaya zorunlu olmaları şeklinde değiştirilmiştir. 34. maddede ise 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanununun 17. maddesinde bir değişiklik yapılarak Reklam Kurulu'na Tarım ve Köyişleri Bakanlığından ve Sağlık Bakanlığından ikişer üye katılması hükme bağlanmıştır.

Kanununun 35,36,37,38 ve 39. maddeleri ise daha önce Kanunda yer alan bazı hükümlerin yürürlükten kaldırılması ile ilgili hükümleri içermektedir.

Geçici madde 1 de hazırlanan kanun çerçevesinde hazırlanması amaçlanan yönetmelikler ve bunların uygulanması ile ilgili usul ve esaslar yürürlüğe girinceye kadar 24.06.1995 tarihli ve 560 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname'ye göre çıkartılan yönetmelikler bu kanuna ters olmayan hükümleri kullanılır; ancak hazırlanması amaçlanan yönetmeliklerin tamamlanması için kanunun yürürlüğe girmesi itibari ile bir yıl süre verilmiştir. Geçici madde 2 de faaliyetlerine devam eden gıda maddeleri ile gıda ile temas eden madde ve malzeme üreten ve satan işyerleri hazırlanan bu kanun kapsamında değiştirilen veya yeni getirilen hükümlere bir yıl içinde uyum sağlamak zorundadırlar. Geçici madde 3 de Sağlık Bakanlığı laboratuvarlarında yapılacak gıda denetim hizmetleri koşulları Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığının ortak olarak hazırlayacakları protokol ile belirlenmesi ile Sağlık Bakanlığında 'çevre sağlığı teknisyeni' olarak görev yapan 500 personelin 6 ay içinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığına geçişi onaylanmıştır. Geçici madde 5 de kanunun yayımlanmasından önce üretim, çalışma ve gıda kontrol laboratuvarı izni almış işletmelerin hakları saklı kalması hükme bağlanmıştır.

Kanunun son maddeleri 40. maddede kanunun yayım tarihinde yürürlüğe gireceği, 41. madde de kanun hükümlerinin Bakanlar Kurulu ile yürütülmesi hükme bağlanmıştır (ANON., 2004a., Kayahan ve ark. 2005).

6. 5179 SAYILI GIDA KANUNUNUN GETİRDİKLERİ

5179 sayılı Gıda Kanunu yayınlanmadan önce Gıda Mevzuatı'na ilişkin uygulama 560 sayılı KHK çerçevesinde yürütülmekte idi. Söz konusu kararname her ne kadar bürokrasinin azaltılması yatırımların önündeki engellerin kaldırılması, yetkinin mümkün olduğu kadar tek elde toplanmasına yönelik bir düzenleme olarak çıkartılsa da çok başlılık bu mevzuatta da devam etmiştir. Bu nedenle yeni bir mevzuat yapılması zorunlu hale gelmiştir.

Yukarıdaki nedenlerden dolayı 5179 sayılı Kanun çalışmalarına hız verilerek söz konusu mahzurların giderilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda taslak hazırlanmıştır (Kayahan ve ark. 2005).

5179 sayılı Kanun'da; Gıda Sicili ve Üretim İzni işlemlerinden alınan ücretler kaldırılarak ücret nedeni ile kayıt altına alınmakta güçlük çekilen merdiven altı çalışmaları olarak tanımlanan üretim şekline yönelik küçük işletmelerin kayıt altına

alma işlemleri sağlanması amaçlanmıştır. Avrupa Birliği uyum çerçevesinde 560 sayılı KHK'da yer almayan risk analizi, ihtiyati tedbirler, bilimsel komiteler, ulusal gıda meclisi ve gıda bankaları birliği, bildirimler, acil durumlar, kriz yönetimi, izlenebilirlik, sağlanarak tam uyum hedeflenmiştir. Bu kanunla gıda ile ilgili düzenlemelerin, uygulamaların ve geliştirilecek gıda politikalarının oluşturulmasında görüş ve önerilerin alınmasında Bakanlık, sivil toplum kuruluşları, bilim adamları ve diğer kesimlerden oluşan ulusal gıda meclisi gibi birimler oluşturularak fikir birliği ile mevzuat oluşturulması ve gıda politikalarının gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Ayrıca dış ticaretin önünü açıcı düzenlemelere gidilmiş olup bu sektörde faaliyette bulunan kişi ve kuruluşların karşılaştıkları bürokratik sıkıntılar en aza indirilerek çeşitli kolaylıklar sağlanmıştır. Gıda mevzuatına aykırı faaliyette bulunan işyerlerine uygulanacak olan cezalar ağırlıklı olarak para cezasına dönüştürülerek idarenin daha etkin olarak çalışmasına olanak vermiştir (Gümüş 2005).

Üretici ve tüketici menfaatleri ile halk sağlığını korumak ve halkın gereği gibi beslenmesini sağlamak amacı ile gıda güvenliği ve beslenme konularına dair risk analizine dayanan politikalar oluşturmak, tüm gıda maddeleri ve gıda ile temasta bulunan madde ve malzemelerin ilgili mevzuata uygun olarak üretimi, işlenmesi, korunması, pazarlanması ve değerlendirilmesini temin ve düzenlenmesi için gerekli kontrol sistemini tesis etmek ve işletilmesini sağlamak 5179 sayılı Kanun'un getirdiği yeni hükümlerden birkaçıdır. Ayrıca diğer ülkelerin ilgili kurum ve kuruluşları ile ilişkileri sağlamak ve yeni gelişmeleri takip etmek, bölgesel ve ulusal gıda güvenliği stratejilerini geliştirmek de diğer bir yeniliktir. 5179 sayılı Kanun ile hedeflenen yeniliklerin ve gıda güvenliğinin sağlanmasına yönelik olarak izleme, araştırma, envanter, plan, proje çalışmalarını planlamak ve yürütmek gıda kontrolünde görev yapan laboratuvarların teknik alt yapılarının geliştirilmesi, laboratuvar personelinin eğitilmesi ve EN/ISO 17025 standardına göre akredite edilmesi ve standart gereğince akredite edilmiş numune alma sistemlerinin oluşturulmasını sağlamak ve benzeri diğer hizmetleri yerine getirebilmesi için;

- Gıda hizmetlerinde çalışan personelin özlük haklarının iyileştirilmesi,

- 1943 kontrolör ile 30.000 civarındaki üretim yerlerinin üretim izni ve denetim işlemlerini yürüten Tarım İl Müdürlüklerinin, 5179 sayılı Kanun gereği satış yerleri ve

toplu tüketim yerlerini de denetleyecek olması nedeni ile personel yönünden güçlendirilmesi,

- Üretim yerlerinin yanı sıra satış yerleri ile toplu tüketim yerlerinin denetimleri de Bakanlık tarafından gerçekleştirileceğinden, etkin denetimin ve denetimi somut şekilde destekleyen gıda analizlerinin yapıldığı İl Kontrol Laboratuvar Müdürlüklerinin teknik alt yapısının güçlendirilmesi gerekmektedir (Gümüş 2005).

7. YAYIMLANAN YÖNETMELİKLER

5179 sayılı Kanun çerçevesinde yayımlanan yönetmelikler; Ulusal Gıda Kodeksi Komisyonu Yönetmeliği, Gıda ve Gıda ile Temasta Bulunan Madde ve Malzemeleri Üreten İşyerlerinin Çalışma izni, Gıda Sicili ve Üretim İzni İşlemleri ile Sorumlu Yönetici İstihdamı Hakkında Yönetmelik ve Gıda ve Gıda ile Temasta Bulunan Madde ve Malzemelerin Piyasa Gözetimi, Kontrolü, ve Denetimi ile İlgili İşyeri Sorumluluklarına Dair Yönetmelik'tir.

7.1.Ulusal Gıda Kodeksi Komisyonu Yönetmeliği

Ulusal Gıda Kodeksi Yönetmeliği, 5179 sayılı kanun bünyesinde 13.09.2004 tarihli 25582 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin yürürlüğe girmesi ile 07.02.1994 tarihli ve 21842 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 'Ulusal Gıda Kodeks Komitesi Yönetmeliği' yürürlükten kaldırılmıştır. Gıda kodeksleri bu yönetmeliğin çıkmasından önce 560 sayılı KHK gereği Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı bünyesinde Sağlık Bakanlığının da katılımıyla ortaklaşa hazırlaması şeklinde olup oldukça fazla zaman almakta idi. Böylece 5179 sayılı kanun ile bir Ulusal Gıda Kodeksi Komisyonu adı ile Komisyon oluşturularak bu yetkilerin tümü tek yetkili birime devredilmiştir. Bu sebeple yayımlanan 'Ulusal Gıda Kodeksi Komisyonu Yönetmeliği'nin amacı Ulusal Gıda Kodeksi Komisyonu çalışma koşul ve gerekliliklerini belirlemektir.

Ulusal gıda kodeksi komisyonu; konusu gıda olacak şekilde; Tarım ve Köy İşleri Bakanlığından iki, Sağlık Bakanlığı'ndan bir, her iki Bakanlıkça ayrı ayrı belirlenecek gıda konusunda önde gelen birer bilim adamı, Türk Standartları Enstitüsünden bir üye ve en fazla üyeye sahip olup konusu gıda olan sivil toplum örgütlerinden bir üye olmak üzere toplam konusunda uzman yedi kişiden oluşmuştur.

Ulusal Gıda Kodeksi Komisyonu üyelerinin görev süresi iki yıldır.

Ulusal Gıda Kodeksi Komisyonunun görevlerini arasında;

a.Gıda kodeksinin hazırlanması, incelenmesi, alt komisyon hazırlıklarının denetlenmesi,

b.Gıda kodeksinin hazırlanması için ihtisas alt komisyonu oluşturulması, çalışma şartlarının ve zamanlarının belirlenmesi,

c.Gıda kodeksi için veri tabanı oluşturmak,

d.AB-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararları ve Ulusal Programda yer alan taahhütler öncelikli olacak şekilde gerekli uygulamaları yapmak,

e.Oluşturulan gıda kodekslerin Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'na sunmak, değerlendirmek, yayımlamak

f.İhtisas Alt Komisyonundan gelen konuları on beş gün içinde değerlendirmek, sonuçlandırmak (ANON., 2004b)

7.2. Gıda ve Gıda ile Temas Eden Madde ve Malzemeleri Üreten İş Yerlerinin Çalışma İzni ve Gıda Sicili ve Üretim İzni İşlemleri ile Sorumlu Yönetici İstihdamı Hakkında Yönetmelik

Bu yönetmelik 5179 sayılı Kanun kapsamında çıkan ilk yönetmelik olup 27.08.2004 tarihli 25566 sayılı Resmi Gazete'de 'Gıda ve Gıda ile Temas Eden Madde ve Malzemeleri Üreten İş Yerlerinin Çalışma İzni ve Gıda Sicili ve Üretim İzni İşlemleri ile Sorumlu Yönetici Hakkında Yönetmelik' olarak yayımlanmış, ancak zamanla bazı hükümlerin tekrar güncelleştirilmesi ihtiyacı ile önce 15.02.2005 tarihinde 25566 sayılı Resmi Gazete'de ve sonra 10.09.2005 tarihli 25932 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak güncelleştirilmiş ve en son 24.02.2006 tarih ve 26090 sayılı Resmi Gazete'de yeni hükümler eklenerek en son halini almıştır.

Bu yönetmeliğin yayımlanmasındaki amaç; gıda ve gıda ile temas eden madde ve malzemelerin üreten,işleyen, ambalajlayan, depolayan, taşıyan, satan işyerlerinin çalışma izni, gıda sicili ve üretim izni işlemlerini, bu yerlerin taşınması gereken özellikleri ile olması gereken şekillerini ve sorumlu yönetici bulundurması ile ilgili esasları belirlemektir.

Üretim izni almak isteyen firmalar üretimini yapacakları ürünün özelliğine göre; tebliği yayımlanmış ürünler için yönetmeliğin ekinde bulunan beyannameyi doldurarak ve etiket örnekleri ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı İl Müdürlüklerine başvuruda bulunurlar. Yetki devri kapsamındaki ürünler İl Müdürlüklerince sonuçlandırılırken yetki devri kapsamı dışındaki ürünler için üretim izni müracaatları ise sonuçlandırılmak üzere Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü Yem ve Gıda Üretim ve Tescil Daire Başkanlığı'na sevk edilir. Başvurular otuz gün içinde incelenerek sonuçlandırılır. Yapılan inceleme sonucu olumsuz bir durum söz konusu değil ise gerekli üretim izni verilir. Üretim izinleri başvuran firmanın başvurduğu ürün, ürün markası, belirtilen adres ve tüzel ve gerçek kişiler için geçerlidir. Aksi durumlarda verilen üretim izni, aynı adres veya aynı kişiye ait olsa dahi başka bir ürün ya da marka için kullanılamaz. Fakat firmalar aynı ürün için birden fazla marka ile yeni üretim izin müracaatında bulunabilir. Firmalar beyanları doğrultusunda üretim yapmakla yükümlü olup aksi durumun meydana gelmesi halinde gerekli cezai işlemler uygulanarak üretim izinleri iptal edilir (ANON., 2005a).

7.3. Gıda ve Gıda ile Temasta Bulunan Madde ve Malzemelerin Piyasa Gözetimi, Kontrolü, ve Denetimi ile İlgili İşyeri Sorumluluklarına Dair Yönetmelik

5179 sayılı Kanun bünyesinde hazırlanan bir diğer yönetmelik de 30.03.2005 tarihli 25771 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olan 'Gıda ve Gıda ile Temasta Bulunan Madde ve Malzemelerin Piyasa Gözetimi, Kontrolü, ve Denetimi ile İlgili İşyeri Sorumluluklarına Dair Yönetmelik' dir. Bu yönetmelikle gıda ve gıda ile temas eden madde ve malzemelerin güvenliğinin, ürün kalitesinin sağlanması amacıyla ile piyasadaki gözetimi, kontrol edilmesi, denetim hizmetleri ile birlikte firma sorumluluklarına dair kural ve şartların belirlenmesi amaçlanmıştır.

Gıda güvenliği kapsamında; pazara sunulacak ürünlerin Türk Gıda Mevzuatı şartlarını yerine getirmek zorundadır. Aksi durumdaki hallerde ürünlerin satışı yasaktır. Gıda, sağlığı tehdit edecek durumda olması veya insan için kullanılamaması durumunda güvenli olarak adlandırılmaz. Böyle bir halde herhangi bir gıdanın güvenli olduğunun belirlenmesi için, gıdanın tüketiciye gelene kadar ki süre ve geçirdiği işlemler sırasında gerekli koşulların sağlanıp sağlanmadığının gözlenmesi ve etiket

bilgileri incelenmesi gerekir. Herhangi bir gıdanın kullanılmasının insan sağlığına olumsuz etkisinin olup olmadığının belirlenmesinde olabilecek zehirli etkisinin, tüketecek kişinin gıdaya olan duyarlılığının veya alerjisinin olabileceği, gıda dışında yabancı madde içermesi hali incelenir. Sonuç olarak; Türk Gıda Mevzuatı'na uyan bu ereve de tüm koşulları karşılayan gıda maddesi kanun ve yönetmelik çerçevesinde güvenli olarak kabul edilir.

Gıda üretimi yapan işyerleri, (işyeri sorumlulukları ile ilgili olarak) genel hijyen kurallarını yerine getirmek zorundadır. Üretim yapan işyerleri ile birlikte ürünlerin taşınması, depolanması, canlı hayvan sevkiyatı, su ürünleri, bitkisel orijinli ürünler ve av hayvanlarının taşınması'nda da hijyen koşullarının sağlanması gereklidir. Gıda ve gıda ile temas eden madde ve malzemeleri üreten veya satış yapan işyerleri gıda güvenliğini sağlamak, kontrolörlere denetim sırasında her konuda yardımcı olmak, verdikleri beyanların doğru olması ve HACCP şartlarını yerine getirmek zorundadırlar.

7.3.1. İşyerlerinin taşınması gereken özellikler

Gıda ve gıda ile temas eden madde ve malzemelerin tüketiciye sunulduğu alanları ve toplu tüketim yerlerinin taşınmaları gereken genel özellikler; bu alanlarda kontaminasyona neden olacak çöp, açık su kanallarının olmaması, ürünlerin hazırlama yerlerinin ve sunulduğu yerlerin personel giyinme odalarından ve tuvaletlerden ayrı olması, yeterli bakım ve temizliğin yapılması, uygun sıcaklık kontrollerinin yapılması ve uygun depolama koşullarının sağlanmasıdır. Bu tür mekanlarda suyun yeterli olması, kullanılacak içilebilir nicelikte olması gerekmektedir. Gerektiğinde kullanılmak üzere hazırlanan yangın kontrolü, buhar sistemi için kullanılacak su içilecek ve kullanılacak sudan ayrı bir sistemde bulunmalıdır.

Gıda ile temasta bulunan her türlü alet ve ekipmanın düzenli olarak bakımı yaptırılmalı, her türlü gıdaya zarar verecek nitelikteki bulaşmaları engelleyecek şekilde hazırlanmalı, ona uygun malzeme kullanılmalı, kolay ve iyi temizlenebilmelidir. Gıda maddesinin sunumu için veya taşınması için kullanılacak alet ve ekipman her ne nedenle olursa olsun başka bir malzeme için kullanılamaz.

Gıda ile çalışan personelin, çalışma saatleri içinde temiz ve uygun iş kıyafetleri giymesi, düzenli periyotlarla gerekli sağlık raporlarının bulunması ve yaptırılması

gerekir. Gerekli sağlık koşullarına uygun olmayan personelin gıda ile çalışılmasına izin verilmez.

Depolanacak nitelikteki gıdalar, doğrudan yerle temas etmeyecek şekilde raflara veya paletler üzerine yerleştirilirler. Paletler ve ürünler taşıdığı ürün ile ilgili tüm bilgileri üzerlerine yapıştırılacak etikette bulundurlar. İmalat hatası bulunan, son kullanma tarihi geçmiş ürünler satış veya sevkiyat bölümlerden ayrı tutularak başka bir etiketle işaretlenir, kayıt altına alınarak imha edilirler.

İşyerlerinin aydınlatma sistemlerinin çok iyi olması, ürünlerin doğal renklerini etkileyecek bir şekilde olmamasına özen gösterilerek gün ışığına eşdeğer bir seviyede olması gerekir.

Havalandırma ortam havasını temiz tutacak şekilde mekanik veya doğal havalandırma sistemi şeklinde olmalıdır.

7.3.2. İşyerlerinin Kontrol ve Denetim Faaliyetleri

Gıda ve gıda ile temasta bulunan madde ve malzemeleri üreten ve satan işyerleri bu faaliyetlerini Türk Gıda Mevzuatı'na aykırı bir şekilde gerekleştirezemezler.

Gıda işletmelerinin kontrol ve denetimleri Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından görevlendirilmiş, belli eğitimleri verilerek kontrolör unvanı almış kişiler tarafından yapılmaktadır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesinde bir yıllık denetim ve kontrol planları yapılır. Gıdaların çeşidine bağlı olarak kontrol sıklıkları ayarlanır ve gereken durumlarda acil eylem planları yapılarak uygulamaya konulur.

Gıda işletmelerinin kontrol ve denetimi sırasında incelenmesi gereken gıda işletmecilerinin uyguladığı herhangi bir sistemin olması ve denetim sonuçlarıdır.

Bu işyerlerinin; teknik donanımları, kullandıkları alet ve ekipmanlar, kurulu buldukları tesisler, ofisler, gıda ile temasta bulunan madde ve malzemeler, tüm teçhizatın temizlenmesi, temizlenmesi için kullanılan maddeler, ilaçlama ve pestisit kalıntılarının varlığı, ürünlerin etiketli olup olmadığı, satışa sunum şekli ve tüketiciye tanıtma koşul ve şekillerinin kontrol edilmesi gerekmektedir.

Bu kontrol ve denetimler sonucu bir veya daha fazla ürünün herhangi bir nedenle üretime veya satışa uygun olmadığına kanaat getirilmesi halinde bu ürünlere el konması ve imhası yetkili kurum tarafından yapılır.

İşyeri sahibi veya sorumlusu verilen olumsuz karara kendisine bildirilen tarihten itibaren, muayene ve analiz sonuçları ile birlikte 15 gün içinde itiraz edebilir.

Kontrol ve denetim sonuçları ilgili formlar doldurularak puanlamasını yapılır ve yetkili makama sunulur (ANON., 2005b).

8. 5179 SAYILI KANUN'DAKİ MEVCUT DURUM VE KARŞILAŞILAN PROBLEMLER ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

PROBLEMLER

5179 sayılı Kanun her ne kadar bürokrasinin azaltılması yatırımların önündeki engellerin kaldırılması, yetkinin mümkün olduğu kadar tek elde toplanmasına yönelik bir düzenleme olarak çıkartılmasa da 23.07.2004 tarih ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 7. maddesinin 1. fıkrasının (j) bendi ve 2. fıkrasının (c) bendine (Gıda ile ilgili olanlar dahil birinci sınıf gayrisihhi müesseseleri ruhsatlandırmak ve denetlemek, yiyecek ve içecek maddelerinin tahlillerini yapmak üzere laboratuvarlar kurmak ve işletmek) gerekse de 13.07.2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanununun 15. maddesi (c) bendi gereği; “gerçek ve tüzel kişilerin faaliyetleri ile ilgili olarak kanunlarda belirtilen izin ve ruhsat verme yetkisinin belediyelere verilmesi” ve bu gerekçeye istinaden Danıştay'da açılan dava sonucu Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun almış olduğu yürütmeyi durdurma kararı doğrultusunda 05.08.2005 tarihi itibari ile gıda maddesi üreten iş yerlerine Bakanlıkça düzenlenen çalışma izni ve gıda sicili belgesi, belediye mücavir alanları içerisinde Belediye Başkanlıkları, mücavir alanlar dışında İl Özel İdare Müdürlükleri ve organize sanayi bölgelerinde ise Organize Sanayi Bölge Müdürlükleri tarafından verilmeye başlanmıştır (Gümüş 2006).

Bu kapsamda çalışma izni ve gıda sicili belgesinin düzenlenmesine ilişkin olarak İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü tarafından valiliklere gönderilen 2005/84 sayılı genelge ile; “çalışma izni” ile “işyeri açma ve çalışma ruhsatı”nın aynı anlama geldiğinden, mükerrer işlem yapılmaması için gıda ve gıda ile temas eden madde ve malzemeleri üreten işyerlerine işyeri açma ve çalışma ruhsatı düzenlenmesine ilave olarak “gıda sicili” verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Bu düzenleme ile birlikte çalışma izni ve gıda sicili vermeye yetkili kurumlar tarafından farklı uygulamalar gündeme gelmiş, 5179 sayılı Kanun amacından uzaklaşarak, asgari teknik ve hijyenik şartlar dikkate alınmadan mevzuata uygun olmayan belgeler düzenlenmeye başlanmıştır. Bu tür uygulamalar Bakanlıkça yürütülen üretim izni işlemlerinin mevzuat doğrultusunda uygun şekilde yürütülememesine sebep olmaktadır (Bulak 2005).

Davanın Çankaya Belediyesince açılmasına rağmen sonuç tüm sistemi etkilemiştir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı mahkeme kararını tüm birimlerinde uygulamaya sokmuştur ve bir genelge yayımlayarak çalışma izni ve gıda sicilinin Belediye'lerce verileceğini tüm taşra teşkilatına duyurmuştur. Bu durum ilgili tüm kurumlarda sıkıntı yaratmıştır. Çankaya Belediyesi'nin açtığı davadan haberi olmayan diğer ilgili kurumlar teknik personel ve alt yapı hizmetlerinin yetersiz olmasından dolayı duruma hazırlıksız yakalanmışlardır (Ataman 2004, 2005).

Gıdanın güvenliği ve tüketici haklarının korunması, sağlıklı beslenmenin sağlanabilmesi için eksikliklerin giderilmesi, "çiftlikten sofraya gıda güvenliği" politikasının uygulanabilmesi ve özellikle uygulamadaki çok başlılığın engellenmesi için yasadaki tanımlamaların net yapılması gerekmektedir.

Genel olarak üretilen ürünlerde tebliğin hazırlanmasında Avrupa Birliği veya kodeks bilgileri rehber olarak alınmakta olmasına rağmen kendimize has ürünlerin tebliğlerinin hazırlanmasında net bir birliktelik yoktur.

Birçok hükme ilişkin uygulamanın başta Fonksiyonel Gıdalar ve Genetiği Değiştirilmiş Gıdalara İlişkin Yönetmelik olmak üzere Gıda Maddeleri ile Gıda ile Temasta Bulunan Madde ve Malzemelerin İthalat ve İhracatında Yapılacak Kontrol ve Denetimine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Gıda Kontrol Laboratuvarları Hakkında Yönetmelik, Gıda Bankalar Birliği Yönetmeliği, Ulusal Gıda Meclisi Yönetmeliği Risk Analizi ve Bilimsel Komiteler Yönetmeliği, Acil Durum, Kriz Yönetimi, Bildirimler ve İhtiyati Tedbirlere İlişkin Yönetmelik, Reklam, Tanıtım, , Tüketici Haklarının Korunması Hakkında Yönetmelik, Kontrol ve Sertifikasyon Yönetmeliklerin yayımlanmamış olması üretim izni işlemlerinde aksamalar meydana gelmekte, firmaların bu tür ürünler için yaptıkları başvurular değerlendirilememektedir (Gümüş 2006).

Gıda Bankası ve Bankalar Birliğinin oluşturulmasındaki amacının açık ve net bir şekilde tanımlanmamasından dolayı hangi ürünlerin, hangi amaçlarla ve hangi koşullar çerçevesinde bankalara verileceği konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Ayrıca banka ve bankalar birliğinin kurulması ile sağlanacak faydalar hakkında üreticilere yeterli bilgilerin verilmesi gerekmektedir.

Ayrıca çiftçi kayıt sisteminin ve arazi kayıt sisteminin uygulamadaki etkinliğini artırarak izlenebilirliğin sağlanması gerekmektedir.

Gıda sanayi hammaddeden pazarlamaya kadarki tüm aşamalarında pek çok soruna sahiptir. Bir tarafta son teknolojiyi kullanan entegre tesisler varken diğer tarafta küçük ölçekli aile işletmeleri ve kayıtları tutulamayan merdiven altı olarak tabir edilen işyerleri faaliyet göstermektedir. Bu ayrı oluşumlar nedeni ile kayıt altına alma, denetleme ve kontrol çalışmalarını güçleştirmekte, uygulamada mevzuata uyumu sağlayamayacak tesisler haksız rekabete neden olmaktadır. Türkiye; doğal kaynak bakımından zengin bir ülke olmasına rağmen tarımı tamamlayıcı nitelikte olabilecek ürünler dışında çoğu tarımsal üründe, özellikle hayvansal ürünlerde tarımsal işletmelerinin yapısındaki bozukluk, teknoloji kullanımındaki yetersizlik, düşük verimlilik gibi sorunlar nedeni ile rekabet edememekte, kontrollerin aksamasına, mevzuatın uygulanabilirliğine engel olmaktadır (Gümüş 2006).

5179 sayılı Kanun ile yetki alanının genişlemesi ile denetim alanı da genişlemiştir. Ancak Tarım Bakanlığının idari yapılanması bu genişlemeye yeterli kadroya sahip değildir. Bu durum da kanunun birebir uygulanmasını engellemektedir.

Tüm eksikliklerin tanımlanıp tartışılması sonucu yeni bir mevzuat yapılması zorunlu hale gelmiştir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı AB uyum çerçevesinde yeni bir gıda mevzuatı taslağı hazırlama çalışmalarına başlamıştır ve bu konudaki çalışmalar halen devam etmektedir.

SONUÇ ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

5179 sayılı Kanun'un gıda denetimleri ile ilgili bölümlerinin gıda denetimlerinde özelleştirmenin ve yerel idarelere yetki devrinin olacağı ima edilmekte, kontrol sertifikasyon hizmetleri ve risk analizlerinin özel kuruluşlarca yapılabileceği ile ilgili hükümler bulunmaktadır. Bu durumda kamu tarafından yapılması gereken uygulamaların kısmen veya tamamının özel kuruluşlara devredilmesi kamu açısından

yararlı olacaktır. Ancak görev tanımları ile ilgili kısıtların yetki ve sorumlulukların çok ve açık şekilde belirlenmesi gerekmektedir (Ataman 2004).

Etkin ve verimli bir gıda kontrol hizmetinin sağlanabilmesi için gelişmiş ülkelerde olduğu gibi merkezde yetkili bir otorite taşrada ise bu otoriteye bağlı bağımsız yerel birimlerin oluşturulması ve bu oluşturulacak birimler vasıtası ile gıda güvenliği hizmetlerinin etkin hale getirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Kendi yurduмуza has ürünlerin üretiminde standart bir yapının oluşturulması ve bu amaçla hazırlanacak tebliğlerin verilerinin belirlenmesi gerekmektedir. Üretimin hangi parametrelerle yapılacağı, hangi katkı maddelerinin kullanılacağı ve sınırlamasının ne olacağı belirtilmesi ürünün standartlaştırılması için önemlidir. Bu amaçla bu ürünlerin tebliğinin hazırlanmasında bu konular göz önüne alınmalıdır.

Yayımlanmamış yönetmeliklerin üretilmek istenilen ürünlerin mevzuata uygunluğunun olması ticaretin yapılabilmesi, laboratuvarların etkili olabilmesi izlenebilirliğin ve risk analizlerinin yapılabilmesi için bir an önce yayımlanması gerekmektedir

Çiftçi kayıt sisteminin ve arazi kayıt sisteminin oluşturulması ile izlenebilirlik sağlanacaktır. Üreticiler bu konuda eğitime tabi tutularak bilgilendirilmeleri sağlanmalıdır.

Kamuda görev yapan gıda denetim ve kontrol hizmetlerinde çalışan kişilerin gıda konusunda eğitilmiş olan kişilerden seçilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir (Bulak 2005).

Gıda sanayinde mevcut sorunları giderilebilmesi için sanayinin yapması gerekenler;

- Üretimin talebi karşılamadığı sektörlerde kapasitenin yeterince kullanılabilmesi için, tarımsal üretimin endüstrinin taleplerini karşılayacak hale getirilmesi,
- KOBİ niteliğindeki işletmelerin desteklenmesi,
- Küçük ve orta ölçekli gıda işletmelerinin modern teknoloji kullanarak Pazar uyumlu üretim gerçekleştirilmelerinin sağlanması,
- Üstünlüğe sahip olunan ürünlere ağırlık verilmesi, ihracatın arttırılması,

- İyi tarım uygulamalarına önem vermektir (Gümüş 2006).

Gıda sanayi, alt sektörleri bazında uzmanlaşmış kadrolarını gıda bilimi çalışmaları için yönlendirmelidir. En iyi gıda teknoloji ve uygulamaları transfer ederek aşağıda belirtilen konularda başarı sağlanmalıdır;

- Sürdürülebilir ve artırılabilir tarımsal üretim,
- Satın alınabilir fiyatlarda uygun miktarlarda kaliteli ve güvenilir gıdaların üretimi, işlenmesi ve pazarlaması,
- Tüketiciyi koruma ve uluslararası ticaret yapma.

Gıda ile ilgili eğitim veren yüksekokul ve üniversitelerde öğrencilere verilen teknolojik ve bilimsel dersler yanında gıda mevzuatı konusuna da ağırlık verilerek kişilerin bu konuda bilgi ve fikir sahibi olması sağlanmalıdır (Bulak 2005).

Gıda sanayinin bu uygulamalarını yapabilmesi içinde mevcut mevzuat kapsamında yönetmeliklerin çıkartılması, etkin bir denetimin yapılabilmesi ve Avrupa Mevzuatına uyumun sağlanması ile mümkün hale gelecektir (Gümüş 2006).

Mevzuatın etkin bir şekilde işlenmesi için en büyük görevlerden biri de Tarım Bakanlığına düşmektedir. Denetim alanının genişlemesinden doğan problemler idari ve teknik kadronun artırılması, gerekli alet, ekipman ve araçların sağlanması ile mümkün olacaktır.

En iyi denetçinin tüketici olduğu ilkesine dayanılarak tüketicilerin de bilinçlendirilerek gıda kontrolü sistemine katkıları sağlanmalıdır (Bulak 2005).

KAYNAKÇA

ANON., 1995, 22327 Sayılı Resmi Gazete, 560 Sayılı Gıdaların Üretimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname. 85 s.

ANON., 2004a., 525483 Sayılı Resmi Gazete, 5179 Sayılı Gıdaların Üretimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun. 12 s.

ANON., 2005a., 25932 Sayılı Resmi Gazete, Gıda ve Gıda İle Temasta Bulunan Madde ve Malzemeleri Üreten İşyerlerinin Çalışma İzni ve Gıda Sicili ve Üretim İzni İşlemleri İle Sorumlu Yönetici İstihdamı Hakkında Yönetmelik Yapılmasına Dair Yönetmelik. 22 s.

ANON., 2005b, 25771 Sayılı Resmi Gazete, Gıda ve Gıda İle Temasta Bulunan Madde Malzemelerin Piyasa Gözetimi, Kontrolü ve Denetimi İle İşyeri Sorumluluklarına Dair Yönetmelik. 31 s.

ANON., 2004b., 25582 Sayılı Resmi Gazete, Ulusal Gıda Kodeksi Komisyonu Yönetmeliği. 4 s.

Ataman P., Yeni Gıda Yasası, Gıda Kontrolü Ve Sorunlar, Cumhuriyet Gazetesi, 2004 1 s.

Ataman P., 2004.Gıda Kontrolünde Yeni Yasal Düzenlemeler, Yeni Yaklaşımlar, Dünya-AB-Türkiye, Ankara, (Yayımlanmamış). 2 s.

Bulak N., 2005. Gıda Genel Müdürlüğü'nün Bağlı Kuruluş Olmasına Dair Gerekçeler, Ankara, (Yayımlanmamış). 2 s.

Gümüş M., 2006. Gıda Sektörü Sorunları ve Çözümleri, Ankara, (Yayımlanmamış). 2 s.

Gümüş M., 2005. Bilgi Notu, Ankara, (Yayımlanmamış). 2 s.

Gümüş M., 2006. Bilgi Notu, Ankara, (Yayımlanmamış). 3 s.

Kayahan M., Artık N., Ercan R., İlbeği İ., Seval S. Ulusal ve Uluslar arası Gıda Mevzuatı, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, 6. Teknik Kongresi Bildirisi. Ankara, 3-7 Ocak 2005. s. 1019,1047

Korkut H., 2004. Türk Gıda Mevzuatının Getirdikleri, Ankara (Yayımlanmamış). 15 s.

<http://www.tse.org.tr/Turkish/stweb/tse.asp>

<http://www.foreigntrade.gov.tr/organ/tarih.htm>

<http://saglik.gov.tr>

<http://www.tarim.gov.tr>

<http://www.kkgm.gov.tr>

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans öğrenimim boyunca bana olan inancını ve desteğini esirgemeyen Saygıdeğer hocam Prof. Dr. Fikri Başoğlu'na teşekkürlerimi borç bilirim.

Her zaman yanımda olduğu gibi öğrenimim boyunca da yanımdan ayrılmayan, desteğini hiç bırakmayan sevgili aileme teşekkür ederim.

Tezimin hazırlanması aşamasında bana yardım eden, bilgilerini ve kaynaklarını benimle paylaşan Yem ve Gıda Tescil Daire Başkanı Sayın Halis Korkut'a teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin hazırlanmasında tecrübelerini benimle paylaşan, yardımlarını esirgemeyen sevgili çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim.

ÖZGEÇMİŞ

13.03.1981 yılında Eskişehir’de doğdu. İlkokulu Eskişehir Anadolu Lisesinde okuduktan sonra Anadolu lisesini sınavlarını kazanarak ortaokul ve liseyi Eskişehir Kılıçoğlu Anadolu Lisesi’nde okudu. 1999 yılında Uludağ Üniversitesi Gıda Mühendisliği Bölümü’nü kazanarak öğrenimime devam etti. Mezun olduğu 2003 yılı Eylül ayında yemek sanayi’ nde hizmet veren özel bir şirkette proje müdürü olarak iki sene görev yaptıktan sonra 2005 yılı Eylül ayında KPSS sınavını kazanarak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü’nde Teknik Eleman olarak çalışmaya başladı ve halen görevine devam etmektedir.